

ІНСТИТУТ ПРИКЛАДНИХ ПРОБЛЕМ МЕХАНІКИ І МАТЕМАТИКИ
ІМ. Я. С. ПІДСТРИГАЧА НАН УКРАЇНИ

Відділ теорії фізико-механічних полів

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор ІППММ ім. Я. С. Підстригача
НАН УКРАЇНИ, академік НАН України

Роман КУШНІР

Протокол від «29» 08 2024 року № 9

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕРМОДИНАМІЧНІ ЗАСАДИ МОДЕЛЮВАННЯ ТЕРМОМЕХАНІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

В НЕОДНОРІДНИХ ТІЛАХ

/код і назва навчальної дисципліни/

III рівень, доктор філософії

/рівень вищої освіти/

вид дисципліни _____ за вибором _____

(обов'язкова / за вибором)

мова викладання _____ українська _____

галузь знань _____ 11 Математика та статистика _____

/шифр і назва/

спеціальність _____ 113 Прикладна математика _____

/шифр і назва /

Львів – 2024 рік

Робоча програма з навчальної дисципліни «Термодинамічні засади моделювання термомеханічних процесів в неоднорідних тілах» для здобувачів освіти ступеня доктора філософії

Розробники:

Зав. відділу, доктор фіз.-мат. наук, професор

Олександр ГАЧКЕВИЧ

Пров. наук. співр., доктор фіз.-мат. наук, ст.н.с

Ростислав ТЕРЛЕЦЬКИЙ

“24” 06 2024 р.

1. Структура навчальної дисципліни

Найменування показників	Всього годин Денна форма навчання
Кількість кредитів/год.	4/120
Усього годин аудиторної роботи, у т. ч.:	60
• лекційні заняття, год.	30
• семінарські заняття, год.	-
• практичні заняття, год.	30
• лабораторні заняття, год.	-
Усього годин самостійної роботи, у т. ч.:	60
Екзамен	2

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни є ознайомлення аспірантів з базовими поняттями і положеннями термодинаміки, як основи термомеханіки деформівних твердих тіл; розуміння і засвоєння основних термодинамічних підходів до опису теплових та механічних процесів в деформівних системах та побудови моделей термомеханіки; оволодіння основними навиками математичного моделювання фізико-механічних процесів у структурно неоднорідних елементах конструкцій за дії полів різної фізичної природи.

2.2. Завдання навчальної дисципліни відповідно до освітньої програми

В результаті вивчення дисципліни аспірант повинен знати:

- основи термодинамічного моделювання деформування тіла (балансові співвідношення механіки);
- підходи до опису теплових процесів в деформівних системах (другий закон термодинаміки);
- методики побудови моделей термомеханіки (термомеханічної поведінки) за підходами нерівноважної та локально-рівноважної термодинаміки;
- основні положення математичного моделювання деформування та напруженого стану в механіці деформівних твердих тіл;
- модель лінійного термопружного тіла;
- постановки крайових задач термопружності в переміщеннях та напруженнях за комплексної дії теплового і силового навантажень. Класифікація задач термопружності;
- основи математичного моделювання фізико-механічних процесів у структурно неоднорідних елементах конструкцій за дії полів різної фізичної природи, зокрема електромагнітних.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток в аспірантів **компетентностей**:

загальних:

- 1) знання сучасних методів термодинамічного та математичного моделювання термомеханічної поведінки структурно неоднорідних тіл;
- 2) критичний аналіз, оцінка і синтез нових та складних ідей;
- 3) уміння ефективно спілкуватися з широкою науковою спільнотою та громадськістю в питаннях прикладної математики, зокрема її термодинамічних аспектів;

- 4) наполегливість у досягненні мети;
- 5) здатність самостійно розвиватися і вдосконалюватися упродовж життя, відповідальність за навчання інших;
- 6) соціальна відповідальність за результати прийняття стратегічних рішень;
- 7) ініціювання оригінальних дослідницько-інноваційних комплексних проектів;
- 8) лідерство та здатність як до автономної, так і до командної роботи під час реалізації проектів.

фахових:

- 1) знання про тенденції розвитку і найбільш важливі нові розробки в галузі термомеханіки складних структурно неоднорідних систем, а також суміжних областей;
- 2) розуміння сучасних наукових теорій і методів, вміння їх ефективно застосовувати для синтезу та аналізу складних процесів, систем та явищ;
- 3) можливість інтегрувати знання з інших дисциплін, застосовувати системний підхід та враховувати нетехнічні аспекти при розв'язанні науково-прикладних задач і виконанні досліджень.

Результати навчання даної дисципліни деталізують такі **програмні результати навчання:**

- знання та розуміння наукових й математичних принципів, що лежать в основі термодинамічного та математичного моделювання складних структурно неоднорідних систем з урахуванням процесів різної фізичної природи;
- професійні знання основних закономірностей кількісного опису процесів в рамках моделей тепло-масо-перенесення, деформування в структурно-неоднорідних середовищах;
- здатність продемонструвати поглиблені знання у вибраній спеціалізації;
- розуміння впливу технічних рішень в суспільному, економічному і соціальному контексті;
- здійснювати пошук, аналізувати і критично оцінювати інформацію з різних джерел;
- поєднувати теорію і практику, а також приймати рішення та виробляти стратегію діяльності для вирішення завдань спеціалізації з урахуванням загальнолюдських цінностей, суспільних, державних та виробничих інтересів;
- самостійно виконувати наукові дослідження та застосовувати дослідницькі навички за професійною тематикою;
- застосовувати системний підхід, інтегруючи знання з інших дисциплін та враховуючи нетехнічні аспекти, під час розв'язання задач обраної спеціалізації та проведення досліджень;
- аргументувати вибір методів розв'язування спеціалізованої задачі, критично оцінювати отримані результати та захищати прийняті рішення.

3. Опис навчальної дисципліни

3.1. Лекційні заняття

<i>№ п/п</i>	<i>Найменування розділів, тем</i>	<i>Кількість год.</i>
1	Основні положення математичного моделювання в механіці деформівних тіл. Конфігураційні та кінематичні характеристики (підходи Лагранжа та Ейлера). Аксиома неперервності (суцільності). Вектор переміщення.	2
2	Тензори деформацій Гріна і Коші. Тензор малої деформації. Умови суцільності деформації, зокрема у формі Сен-Венана. Криволінійні координати.	2
3	Моделювання напруженого стану деформівного твердого тіла. Принцип розрізання Коші-Ейлера. Вектор поверхневих зусиль і тензор напружень Коші.	2

4	Зовнішні силові чинники механічної дії на тіло. Рівняння балансу маси, імпульсу (рівняння руху чи рівноваги) та моменту імпульсу.	2
5	Тензори напружень Піоли-Кірхгофа. Несиметричний тензор напружень. Механічні граничні умови.	2
6	Термодинамічне моделювання деформування тіла. Термодинамічна система і параметри її стану. Вихідні положення термодинаміки. Гомогенні і гетерогенні системи. Рівноважні і нерівноважні процеси.	2
7	Внутрішня енергія, робота та тепло. Закон збереження енергії (перший закон термодинаміки) для деформівного тіла. Гранична умова для теплового потоку.	2
8	Оборотні і необоротні процеси. Ентропія і температура як функції стану. Локально-рівноважна ентропія. Принцип локальної рівноваги. Другий закон термодинаміки (баланс ентропії). Термодинамічні потенціали.	2
9	Побудова визначальних рівнянь (рівнянь стану) та кінетичних за підходами локально-рівноважної термодинаміки. Модель лінійного термопружного тіла. Співвідношення Дюгамеля-Неймана та закон теплопровідності Фур'є для анізотропного тіла).	2
10	Притік ентропії. Рівняння теплопровідності. Початкова та граничні умови для формулювання крайової задачі теплопровідності анізотропного тіла.	2
11	Постановки крайових задач термопружності в переміщеннях та напруженнях за комплексної дії теплового і силового навантажень. Класифікація задач термопружності.	2
12	Локально-нерівноважна ентропія. Нерівність Клаузіуса-Дюгема. Побудова визначальних рівнянь (рівнянь стану) та кінетичних за підходами нерівноважної термодинаміки.	2
13	Моделі термовязкопружності.	2
14	Основи побудови моделей термомеханіки деформівних тіл за дії полів різної фізичної природи, зокрема електромагнітного поля.	2
15	Основи побудови моделі термомеханіки структурно неоднорідного (багатокомпонентного) тіла за дії полів різної фізичної природи з урахуванням процесів тепломасообміну.	2

Усього 30 год.

3.2. Практичні заняття

<i>№ n/n</i>	<i>Найменування розділів, тем</i>	<i>Кількість год.</i>
1.	Встановлення зв'язків, які мають місце при деформації тіла між елементами об'єму, площі, дуги та направляючими косинусами зовнішніх нормалей до елементарних площадок відповідно в вихідній і актуальній конфігураціях тіла.	2
2.	Запис умов сумісності деформацій в циліндричній та сферичній системах координат.	2
3.	Загальне формулювання рівнянь балансу для фізичних величин в інтегральній та диференціальній формах.	2
4.	Тензори деформацій і напружень в криволінійних координатах.	2
5.	Балансові рівняння механіки в криволінійних координатах.	2
6.	Приклади рівноважних, нерівноважних, квазірівноважних, оборотних і необоротних процесів. Релаксація.	2

7.	Математичне обґрунтування існування ентропії і термодинамічної температури.	2
8.	Матеріальні константи термопружного анізотропного тіла. Види симетрії.	2
9.	Особливості формулювання теплових граничних умов при різних видах теплообміну, зокрема за теплообміну випромінюванням.	2
10.	Розгляд специфіки термочутливості теплофізичних та механічних характеристик деформівного тіла.	2
11.	Постановки крайових задач термовязкопружності.	2
12.	Ознайомлення з ключовими рівняннями моделей термомеханіки для тіл різної електропровідності та здатності до поляризації та намагнічення за дії електромагнітного поля радіочастотного діапазону.	2
13.	Ознайомлення з ключовими рівняннями моделей термомеханіки для тіл різної електропровідності та здатності до поляризації та намагнічення за дії електромагнітного поля світлового діапазону частот.	2
14.	Ознайомлення з ключовими рівняннями моделей термомеханіки для багатокомпонентних тіл низької електропровідності за дії електромагнітного поля радіочастотного діапазону.	2
15.	Ознайомлення з ключовими рівняннями моделей термомеханіки для багатокомпонентних тіл низької електропровідності за дії електромагнітного поля світлового діапазону частот.	2

Усього 30 год.

3.3. Самостійна робота

№ п/п	Зміст роботи	К-сть годин
1.	Виконання індивідуальних науково-дослідних завдань, к-сть/год	40
2.	Підготовка до заліків та іспиту	20

Усього 60 год.

4. Контроль знань, політика виставлення балів

Оцінювання знань проводиться за 100-бальною шкалою. Бали нараховуються за наступним співвідношенням:

Контрольні роботи: 30% загальної оцінки; максимальна кількість балів за три контрольні роботи – 30;

Колоквіуми: 20% загальної оцінки; максимальна кількість балів за два колоквіуми – 20;

Індивідуальне наукове завдання: 20% загальної оцінки; максимальна кількість балів за індивідуальне наукове завдання – 20 балів;

Іспит: 30% загальної оцінки; максимальна кількість балів – 30.

Загалом 100 балів.

Академічна доброчесність: Роботи аспірантів мають бути оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Виявлення ознак академічної недоброчесності (відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування) в письмовій роботі аспіранта є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Відвідування занять Аспіранти повинні інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку аспіранти зобов'язані дотримуватися термінів визначених для виконання всіх видів письмових робіт та індивідуальних завдань, передбачених курсом.

Література. Уся література, яку аспіранти не зможуть знайти самостійно, буде надана викладачем. Аспіранти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.

Політика виставлення балів. Враховуються бали, набрані при поточному тестуванні, самостійній роботі та бали підсумкового тестування. При цьому береться до уваги активність

аспіранта під час практичних занять, наявність пропусків, списування та плагіат; несвоєчасне виконання поставленого завдання і ін.

Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі аспіранта є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

5. Рекомендована література

До пунктів 1-5

1. *Nowacki W.* Thermoelasticity 2nd edition . – Oxford: Pergamon Press, 2013 – 578 p.
2. *Hutter K., van de Ven A.A.F., Ursescu A.* Electromagnetic field-matter interaction in thermoelastic solids and viscous fluids. – Berlin: Springer, 2006. – 403 p.
3. *Truesdell C.* A first course in rational continuum mechanics. – New York etc.: Acad. Press, 2016. –304 p.
4. *Lebedev L. P., Cloud M. J.* Tensor analysis. – New Jersey etc.: World Scientific, 2004. – 204 p.
5. *Моделювання та оптимізація в термомеханіці електропровідних неоднорідних тіл / Під заг. ред. Я.Й. Бурака і Р.М. Кушніра (в 5-ти томах). Т. 1. Термомеханіка багатокомпонентних тіл низької елетропровідності / Бурак Я.Й., Гачкевич О.Р., Терлецький Р.Ф. – Львів: СПОЛОМ, 2006. – 300 с.*

До пунктів 6-10

6. *Callen H. B.* Thermodynamics and an Introduction to Thermostatistics 2nd edition . – New York etc.: John Wiley, 1991. – 493 p.
7. *De Groot S. R. P., Mazur P.* Non-Equilibrium Thermodynamics (Dover Books on Physics) – New York: Dover Publ. 2011. – 528 p.
8. *Modest M.F.* Radiative Heat Transfer. – San Diego: Acad. Press, 2003. – 822 p.
9. *Буляндра О. Ф.* Технічна термодинаміка: Підручн. для студентів енерг. спец. вищ. навч. закладів. – К.: Техніка, 2001. – 320 с.
10. *Моделювання та оптимізація в термомеханіці електропровідних неоднорідних тіл / Під заг. ред. Я.Й. Бурака і Р.М. Кушніра (в 5-ти томах). Т. 3. Термопружність термочутливих тіл / Кушнір Р.М., Попович В.С. – Львів: СПОЛОМ, 2009. – 429 с.*
11. *Терлецький Р.Ф., Брухаль М.Б., Немировський Ю.В.* Моделювання та дослідження термомеханічної поведінки термочутливих тіл за врахування впливу теплового випромінювання // *Мат. методи та фіз.-мех. поля.* – 2013. – **56**, № 2. – С. 212-224.

До пункту 11

12. *Day A. W.* The Thermodynamics of Simple Materials with Fading Memory – Springer Tracts in Natural Philosophy. – **22**. (Softcover reprint of the original 1st ed. 1972 edition) – Berlin: Springer, 2011. – 136 p.

До пунктів 12-15

13. *Моделювання та оптимізація в термомеханіці електропровідних неоднорідних тіл / Під заг. ред. Я.Й. Бурака і Р.М. Кушніра (в 5-ти томах). Т. 4. Термомеханіка намагнечуваних електропровідних термочутливих тіл / Гачкевич О.Р., Дробенко Б.Д. – Львів: СПОЛОМ, 2007. – 256 с.*
14. *Гачкевич О. Р., Терлецький Р. Ф.* Моделі термомеханіки намагнетовних і поляризованих електропровідних деформівних твердих тіл // *Фіз.-хім. механіка матеріалів.* – 2004. – **40**, № 3. – С. 19–37.
15. *Гачкевич О., Терлецький Р., Івасько Р.* Термопружний стан намагніченої феритової пластини при поширенні об'ємних магнітостатичних хвиль // *Мат. методи та фіз.-мех. поля.* – 2022. – **65**, № 2. – С. 123-135.
16. *Hachkevych O., Ivas'ko R., Stanik-Besler A.* Selected mathematical problems of thermomechanics of ferrite solids. – L'viv: Pidstryhach Institute for Applied Problems of Mechanics and Mathematics NAS of Ukraine, 2022. – 212 p.
17. *Моделювання та оптимізація в термомеханіці електропровідних неоднорідних тіл / Під заг. ред. Я.Й. Бурака і Р.М. Кушніра (в 5-ти томах). Т. 2. Механотермодифузія в частково прозорих тілах / Гачкевич О.Р., Терлецький Р.Ф., Курницький Т.Л. – Львів: СПОЛОМ, 2007. – 184 с.*
18. *Гачкевич О., Кушнір Р., Терлецький Р.* Математичні проблеми термомеханіки деформівних тіл при тепловому опроміненні // *Український математичний журнал.* – 2021. – **73**, № 10. – С. 1317-1329.